

NYELV-FILOZÓFIA-TÖRTÉNET
Az ELTE BTK Filozófia Intézetének tanévnyitó konferenciája
KELEMEN JÁNOS (1943–2024) EMLÉKÉRE

2024. október 10–11.

Helyszín: ELTE BTK Filozófia Intézet könyvtára
1088 Budapest, Múzeum krt. 4. i épület, 1. emelet

ABSZTRAKTOK

Ambrus Gergely (ELTE BTK Filozófia Intézet, Általános Filozófia Tanszék)

Moore korai nézetei a jóra vonatkozó tudásról és a józan ész episztemológiája

Kelemen János filozófiai panteonjában fontos helye volt Moore-nak: rendszeresen tartott előadásokat Moore-ról, és egy kitűnő könyvet is írt róla. Kelemen filozófiatörténeti érdeklődésének középpontjában állt az analitikus filozófia története és a 19. századi idealizmus is, Moore pedig mindkét téma kapcsán megkerülhetetlen: a *Principia Ethica* (1903) az analitikus filozófia egyik alapító szövege, amely az egész 20. századi analitikus etika fejlődésére befolyást gyakorolt, elsősorban a jó természetével kapcsolatos részek, illetve az ún. “nyitott kérdés érv”, másfelől “Az idealizmus cáfolata” (1903) fontos szerepet játszott a brit idealizmus visszaszorulásában.

Moore persze nem csak etikai és metafizikai nézeteiről ismert; 1922 után nem publikált etikai témájú írásokat, későbbi munkásságából a máig is hatást gyakorló innovációk ismeretelméletiek. A Moore-irodalomban visszatérő kérdés, hogy hogyan kapcsolódik, ha egyáltalán, Moore korai intuicionista elképzelése a jóval kapcsolatos tudásról az 1920-as évektől képviselt józan ész filozófiai megközelítéshez, illetve a még későbbi nézeteihez a bizonyosság természetéről. Kelemen például így ír erről a kérdéstről: “A *Principia* számos kijelentéséről nehéz belátni, hogy a mindennapi józan ész álláspontját tükrözi” (Kelemen 1984. *George Edward Moore*, 48. o).

Moore korai platonista realista nézetét a jóról leginkább az intuitív tudás lehetőségét általánosan elvető nézetek ásták alá: téziséből, miszerint a jó definiálhatatlan, későbbi értelmezők nem azt vonták le, hogy a jó sui generis, egyszerű, nem természeti tulajdonság, hanem azt, hogy a jó nem létezik; és, ennek megfelelően, hogy a “jó” nem referáló terminus, hanem érzelmeket ill. preferenciát fejezi ki (emotivizmus), vagy cselekvési ajánlásokat (preskripcionizmus).

Úgy gondolom azonban, hogy Moore később sem adta fel a jó objektív realitását. (Egyébként már 1912-ben, az *Ethics*-ben is elutasította a “jó” emotivista értelmezését). Ugyanakkor az intuitív tudással kapcsolatos erőteljes kritikák legalábbis motiválhatták arra, hogy a jó természetére vonatkozó téziséét más módon alapozza meg. (Érdeemes megjegyezni, hogy az 1920-as évektől Russell is ambivalensen viszonyult az ismeretség általi tudás érvényességéhez).

Elfogadhatjuk a bevett nézetet, miszerint Moore józan ész filozófiai megközelítését nem az erkölcsi tudás problémája motiválta, hanem általánosan a szkepticizmus cáfolásának igénye, illetve a bizonyosság természetének megvilágítása. Hiszen kétségtelen, a Moore-i proposíciók listáján nem szerepelnek etikai proposíciók, és Moore számos nézete a jóról korántsem tűnik “közhelynek”. Mindazonáltal amellet fogok érvelni, hogy a józan ész filozófiai megközelítés, ami szerint *tudjuk* az ún. Moore-i proposíciókat, például a külvilág vagy a más elmék létezéséről, noha *nem tudjuk bizonyítani* őket, a látszat ellenére, alkalmazható Moore jóval kapcsolatos nézeteinek, pontosabban *egyike* alapvető tézisének az alátámasztására is.

Békés Vera (Filozófiai Intézet, HUN–REN (MTA) BTK)

Amit Kelemen Jimmytől tanultam

Kelemen János közismerten igen szerteágazó munkásságában jelentős helyet foglalnak el a nyelvfilozófia történetének alapvető kérdései, ezen belül a 18. század közepén kibontakozott új típusú nyelvfilozófiai szemlélet forrásainak és hosszú távú hatásainak feltárása. Ebben az előadásban az 1970-80-as évek időszakának azokat a kutatási eredményeit idézném föl, amelyeknek kifejtése és összegzése elsősorban Kelemen 1983-ban megvédett akadémiai doktori disszertációjában illetve 1990-ben ebből készült monográfiájában olvasható.

Boros Gábor (Károli Gáspár Református Egyetem (KRE) BTK, Szabaddölcészet Tanszék)

Beszéd, nyelv, gondolkodás

Kelemen János életművének kulcsfogalmait jeleníti meg a címbeli hármas: hiszen a gadameri értelemben vett megértésre törekvő beszéd-beszélgetés éppen olyan döntő szerepet játszott Jimmy mindennapjaiban, mint a különböző nyelvek struktúráinak és a hozzájuk kötődő gondolkodásmódoknak, költői és filozófiai műveknek az elmélyült vizsgálata, a köztük való „akadálymentes” közlekedés, fordítás. Előadásom hermeneutikai ihletésű, Jimmy saját műveiből is táplálkozó elmélkedés lesz a három fogalom kapcsolatáról.

Busku Szilvia (Tomori Pál Főiskola, Bölcsészettudományi Tanszék)

A nyelv kitüntetett létmódja

Előadásomban nemcsak a nyelv használata, hanem a nyelv eredetének hermeneutikai vizsgálata kerül középpontba. Ehhez a heideggeri nyelvfilozófia lényegi körülhatárolása ad alapot.

Első ízben Kelemen János nyelvfilozófiájára szorítkozva azt igyekszem megmutatni, hogy a nyelv eredete körüli polémiák milyen filozófiai hipotéziseket állítanak fel és azt, hogy milyen heideggeri felfogás tükröződik a nyelv létezéséről és az milyen összefüggésben áll a jelenvalólét egzisztenciájával.

Farkas Katalin (Central European University (CEU) Filozófia Tanszék)

Fordulatok a filozófiában

Kelemen János tudományos munkásságát végig kísérte a nyelvről való gondolkodás. Nemcsak magával a nyelvről, hanem a nyelvfilozófiáról, a nyelvfilozófia történeti szerepéről felmerülő „meta” kérdések is foglalkoztatták. Jimmynek a huszadik század „nyelvi fordulatával” kapcsolatos eszmefuttatásaihoz kapcsolódva fogok az analitikus filozófia huszadik-huszonegyedik századi fordulatairól beszélni.

Fábri György (ELTE PPK)

A racionalitás csele. Avagy érdemes-e készüdni a zárójelből Lukács és Popper irracionális-„vitáját?”

Hegel „ész csele” juthat eszünkbe, amikor Bruno Latour egyik utolsó interjújában mentegetőzését olvashatjuk arról, hogy a tudományfilozófiai relativizmussal „nem ezt akartuk”, vagyis nem a post-truth és altright egyre dominánsabb hatását megalapozni. Viszont ezzel a racionalitás is újra figyelmet kapó téma lett. Kérdéses azonban, hogy vajon manapság az ész trónfosztása, a nyílt társadalom ellenségei vagy akár a kommunikatív cselekvés fogalmi szemléletében leírható-e a racionalitás védelme? Az előadás mellett igyekszik érvelni, hogy újra érvényesek azok a hatás-argumentációk, amelyeket Kelemen János elsősorban Lukácsnál rekonstruál merész védelmi tanulmányában, de valójában Poppernél is jelen vannak. Habermas komplex racionalitás-fogalmát pedig az akadémiai világ jelenlegi folyamatai közepette tudjuk újragondolni, amikor a tudományértékelés numerikus „racionálisai” (rangsorok, publikációs mutatók) írják felül a tudományos módszertant és kreativitás meritumát.

Huoranszki Ferenc (Central European University (CEU), Filozófia Tanszék)

Megismerés és cselekvés

Az előadás témája az ember mint szándékos cselekvésre képes lény viszonya az emberi megismerés lehetőségéhez. A Kelemen Jánost érdeklő filozófiai problémák (a beszédaktuselmélettől a történelemfilozófiáig) közvetlenül vagy közvetve, de valamilyen módon gyakran kötődnek ehhez a kérdéshez. Egy a cselekvésemélet és megismerés viszonyára vonatkozó probléma bemutatásával igyekszem példázni, hogyan értelmezhető az a cselekvés elsődlegességére vonatkozó tézis, amit Kelemen sok esetben elfogadni látszik.

Kiss Endre (ELTE BTK Filozófia Intézet)

Kelemen János filozófiai arcképebe

Kelemen János filozófiai pályája mélyen összefügg a magyar filozófia 1968 utáni történetével, amelynek nem egyszer áttekinthetetlen tűnő komplexitása egyként származott az 1968 és az 1979 közötti politikai történelem sokrétűségéből és az ugyanebben a korban kivételesen bonyolulttá váló nemzetközi filozófiai folyamatok komplexitásából, amelyek – hasonlóan egyébként a politikai folyamatok mutációihoz – az egyre növekvő és egyben egyre felgyorsuló nemzetközi nyilvánosság médiumában hullámoztak. A nyilvánosság előtt Kelemen neve az úgynevezett *strukturális*-vita országosan is nagy hatást keltő eseményével kapcsolódott össze, amely vitát szakmailag meggyőzően és hitelesen tudta lezárni (holott a vitában eleve elkerülhetetlenül benne munkált a sebesen szélesedő filozófiai sokrétűség iránti vágy és a politika akkori kényszerű beszűkülése közötti mindenkit foglalkozó feszültség). Nem sokkal később került Kelemen az ELTE akkori Filozófiai Tanszékcsoportjára jól érzékelhető vezetői feladatokra. Magával hozta országos ismertségét, az akkor az ELTE-n még nem képviselt nyelvekben való jártasságát. Ez a lépés érdekes nyitáshoz bizonyult abból a szempontból is, hogy Kelemen nemcsak intenzíven vett részt a hatvanas évek végétől ugyancsak lendületbe jövő modern nyelvészet folyamataiban, de e folyamatok képviselőinek elfogadását is élvezte. A modern (strukturális és más irányzatok) és a hagyományos leíró nyelvészet harcában a politika, ha nem is feltűnően, de elég érezhetően a modern oldalon állt, ami nem csökkentette ezekben az irányokban akkori spontán támogatását a fiatalok körében.

Ezekből az elemekből épült fel Kelemen János filozófiai szemlélete. Tervezett előadásunkban ennek a szemléletnek néhány vonását szeretnénk ismertetni, távolról sem törekedve e szemlélet teljességének rekonstrukciójára. Nagyon is megfelel e szemlélet kipróbálási terepének Kelemen 1984-es „Történetiség és racionalizmus” című tanulmánya, amelynek egyes részleteit elemezzük.

Krokovay Zsolt (ELTE BTK Filozófia Intézet)

Dante és a demokrácia (Jimmy és Jack)

Kelemen Jánost, a nemrég elhunyt tudóst az őt körülvevő filozófus kollégák és hallgatók csak **Jimmynek** szólították, avatja be olvasóit az Élet és Irodalom nekrológia. Van valami titkos párhuzam abban, azt hiszem, hogy 2021-ben, születése századik évfordulója okán John Rawlsnak, aki úgy írta alá leveleit és széles körben szétküldött kéziratát, hogy csak **Jack**. szintén tanévnyitói emlékkonferenciát szentelt az ELTE BTK Filozófia Intézete. Ezt a talán különösnek tűnő összehasonlítást szeretném hozzászólásomban valamelyest megtisztítani dodonai homályosságától. Azt remélem, s ezt hangsúlyozom majd befejezésként, hogy senki sem vitathatja elfogadható érvekkel, hogy Jimmy annak a filozófiának volt művelője, amely a társadalomnak, Jack meghatározásával, a szabad és egyenlő, elfogadható és észszerű gondolkodású polgárok méltányos együttműködésének, objektív lehetőségeit és korlátait akarta megfigyelni és világossá tenni számunkra.

Egy idézettel kezdem: (1) **Dante életműve** „egyetlen hatalmas lábjegyzet az erény fogalmához”. Ez az előre bocsátott és nyilvánvalóan összegző megállapítás egy konferenciát megnyitó előadásának volt első mondata. És azzal folytatom, mert Jimmy is ezzel folytatja, (2) **Dante keresztény világképe** tulajdonképpen a legfontosabb platóni fogalmakhoz kapcsolódó filozófia. Természetesnek látszik az átmenet innen egy két évvel korábbi tanulmányához a Helikon különszámának élén: (3) **Dante a XX. században**. Ez persze közvetlenül a modern értelmezések szakszerű áttekintése, de hozzáfogva a titkos párhuzam kibontásához, némi kacsintással Mikszáthra és Zrínyijére, így hangzik: (4) **Dante a XX. században, vagyis a demokráciában**. Azt kérdezve, hogy miként érhető el a megkívánt szilárdsággal elnyomó kényszer nélkül a társadalom egysége, ha az átfogó vallási, filozófiai, erkölcsi végső nézeteltérések egy kiválasztott területén helyettesítjük közös gondolkodásunkban az igaz, a helyes eszméjét egy politikailag elfogadható egyetértéssel. Gyorsan hozzáteszem majd, hogy munkássága kiteljesedése során Jimmy úgyszólván mindig Oxford és Cambridge közös zászlaját követte, azt vallva, hogy (5) **a filozófia társadalomtudomány**. Hozzászólásom befejező két pontjában, amint az várható volt az összehasonlításból, aktualizálok. Előbb azzal, hogy (6) **szóba hozom a szabadelvű népeket**. Hogy mondjuk a franciák és a finnek miként törekednek a demokrácia borzasztó hiányainak felszámolására, legalábbis csökkentésére (már amikor törekednek). Ezt követően illő szomorúsággal (7) **lássuk a törkök példáját**. Nekik, mint tudjuk, ez az út a demokráciához csak jóval hosszabb lehet kedvezőtlenebb feltételeik közepette, már ha egyáltalán rálépnek.

Marosán Bence (Budapesti Gazdasági Egyetem (BGE), Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék)

Kelemen János a történelemfilozófia hasznáról és káráról

„A történelem az a mézárszék, melyen feláldozzák a népek szabadságát és boldogságát” – vallotta Fichte és Hegel. A klasszikus német filozófia projektje részben pontosan arra irányult, hogy a történelem, és ezzel együtt, az emberi élet értelmességébe vetett hitet megmentsék, és filozófiailag megalapozzák. Ezek a kísérletek összefonódtak azzal a vállalkozással, hogy kialakítsák és a tudományosság szintjére emeljék a történelem transzcendentális elméletét, vagy legalábbis tisztán filozófiai elméletét – Kanttól kezdve, Hegelen át, Collingwoodig és napjainkig.

Kelemen János számára ezek a próbálkozások érdeklődésének homlokerébe tartoztak, korai filozófiai karrierjétől kezdve pályája legvégéig. Ezeknek a kísérleteknek az elemzése során egy középutas megoldást választ. Előadásunkban ezen középutas modell rekonstruálására vállalkozunk. Kelemen egyfelől végtelen megértéssel és empátiával figyelte és elemezte a történelem transzcendentálfilozófiai felfogásait, amelyek szinte kétségbeesetten próbáltak mélyebb értelmet találni a látszatra semmilyen mélyebb értelmet nem hordozó történelmi események kavalkádjában. Másfelől ezeket óvatos szkepszissel kezelte, legalább ennyire empatikus és fogékony módon viszonyulva a történelemfilozófia szkeptikus, és adott esetben többé vagy kevésbé relativista kritikáihoz. Értelmezésem szerint Kelemen János történelemfilozófiai vizsgálódásainak végső tétje az volt, hogy hogyan tudunk kialakítani olyan történelemfilozófiát, amely egyfelől szerényebb, visszafogottabb igényekkel rendelkezik, mint mondjuk az Abszolútum hegeli története, másfelől viszont nem torkollik teljes relativizmusba sem, mint azt a történelemfilozófia egyes, különösen posztmodern kritikái implikálták.

Orthmayr Imre (ELTE BTK Filozófia Intézet, Általános Filozófia Tanszék)

Jimmy és a történelemfilozófia

Előadásom Kelemen János történelemfilozófiai munkásságának rövid áttekintésére tesz kísérletet, amennyire ez 25 percen egyáltalán lehetséges. Ilyen tartalmú tevékenységének érvényességét nem kérdőjelezi meg, hogy az általa igen nagyra tartott Croce szerint a történelemfilozófiák „halálra vannak ítélve, sőt, történelemfilozófia valójában nem is lehetséges.” (Kelemen János: *Benedetto Croce*, Kossuth 1981, 23.) Csakhogy Croce történelemfilozófián a történelemre vetített önkényes teológiai és metafizikai konstrukciókat értette, amelyeket Jimmy valóban soha nem alkotott. Mint ahogy a Popper által historicistának vagy a Danto által szubsztantív történelemfilozófiai nevezett megközelítések is teljesen távol álltak tőle – még ha ez utóbbiak esetében, különösképpen Hegelnél, nem győzte hangsúlyozni és gondos elemzéssel kimutatni jelentős elméleti teljesítményeiket, a történelem egészére vonatkozó konstrukcióik érvénytelensége ellenére is.

Jimmy ugyanakkor már Crocénél megtalálta a történelemfilozófiának azt a jelentését, melynek értelmében ezt ő maga is művelte. Crocét idézve írja: „a ’történelemfilozófia’ terminus nem minden tekintetben értelmetlen: ’semmi sem tiltja, hogy beszéljünk történelemfilozófiáról’, ha ezen ennek vagy annak a történelmi problémának a kidolgozását értjük. ’S a történelmi gnoszeológiára vonatkozó kutatásokat nem tilos »történelemfilozófiának« hívni, bár ebben az esetben tulajdonképpen nem a történelem, hanem a történetírás filozófiáját dolgozzuk ki.’ Croce számára mindenestre elfogadható a hagyományos történelemfilozófiával szembeállított, a történetírás filozófiájaként felfogott történelemfilozófia. S ez mi más lenne, mint a történelmi megismerés filozófiája, a történelem episztemológiája?” (Uo., 90.)

Előadásomban 1978-79-es, és 1979-80-as filozófia szakos óráinak részletesen lejegyzetelt szövegei, valamint az ezekhez, illetve későbbi filozófiatörténelmi kurzusaihoz kapcsolódó vagy ezektől független írásai alapján próbálom nyomon követni történelemfilozófiai munkásságát, ami eddigi keresgéléseim alapján két, 2013 és 2014 során megjelent publikációjával ér véget, melyek mindegyike retrospektív jellegű, egy-egy 30 évvel korábban írott művéhez fűzött utólagos kommentárok.

Csakhogy ezt nem lehet ilyen egyszerűen elintézni. Érdeklődését és szakmai kompetenciáját annyira átjárta a történelem – mindenféle történelem – iránti szenvedélyes érdeklődés, hogy minden kutatásának részét képezte a történelem rejtelseinek feltárása. A kortárs áramlatokban teljesen eligazodó és kreatívan résztvevő nyelvfilozófus e tudását nélkülözhetetlennek tartotta nyelvfilozófiatörténelmi kutatásokkal kiegészíteni. Tudományos vizsgálódásainak soha nem szűnő tárgya volt a filozófiatörténet. Analitikus filozófus is volt, de soha nem jellemezte az analitikusok történelemellenes nézőpontja. Az *Annales* iskola történelmi eredményeit mindig nagy élvezettel habzsolta. Legfontosabb szerzője, Dante, kinek munkásságával pályafutása kezdetétől mindig foglalkozott, majd pedig 2000 után egyre inkább rá irányította figyelmét, ami közzétett kimagasló kutatási eredményekhez vezetett, maga is állandóan felvetette számára

a történelmi kor sajátosságai megismerésének igényét. De nem csak történelmi, hanem történelemfilozófiai kérdéseket is állandóan felvetett számára, mint például a „Történelmi-episztemológiai problémák az *Isteni színjáték*ban” című írásában (2022). Nemcsak ilyen témájú írásaiban, hanem folyamatosan, egész elméleti perspektívájában történelemfilozófusként is nézte a világot és olvasta a filozófia és a világirodalom szinte minden művét.

Pléh Csaba (Central European University (CEU) Kognitív Tudományi Tanszék)

Társas és társadalmi a nyelvben: Kelemen János és a mai kognitív tudomány felfogása a nyelv emberi specifikitásáról

Az előadás a nyelvfilozófus Kelemen János korai nyelvértelmezéséből indul ki. Ez a felfogás az 1960-70-es évek két elképzelését vitatta, természetesen eltérő érvekkel, az emberi nyelv specifikumáról. Az egyik bírált elmélet Chomsky (és néha a korábbi strukturalisták) felfogása volt, mely a nyelv különlegességét a nyelven belül, sajátos típusú szabály rendszerezésekkel értelmezi. A másik vitatott elképzelés a korai etológia felfogása volt, mely a nyelvet az állati közlési rendszerek evolúciós kibontakozásaként értelmezte. Kelemen mindkét felfogással az emberi nyelv társadalmi működését és eredetét állította szembe. Csányi Vilmosmal folytatott vitájában (MFiSzle, 1982, 83) ez egyenesen úgy jelenik meg, mint a természettudományos és a filozófiai megközelítés közti dialógus lehetetlensége.

Az azóta eltelt fél évszázad az emberi nyelv különlegességét a kognitív tudomány szakmaközi párbeszédei keretében új módon mutatja be. Az agy, a társas élet és a kommunikációs közeg megváltozásait elemezve a nyelv és társaság közötti kapcsolatot ma összetettebben látjuk. Tovább folyt az etológiai és összehasonlító anatómia építkezése, mely a Chomskyék kifejezését használva Szűken Vett Nyelvi készségek (hangészlelés, osztályozás, kommunikáció) lépcsőzetes evolúcióját igazolja, ehhez képest azonban a Szűken Vett Nyelvi Készség, a rekurzív mondaton sajátosan emberi új fejlemény lenne. A mai felfogások azonban, Michael Tomasello és a CEU keretében Csibra Gergely és Gergely György munkái ezt a gondolatmenetet egy új szerű társas dimenzióval egészítik ki. Az ember különlegessége a közös szándék rendszerének kialakulása, s ez egy olyan gondolatértelmező társas intelligenciához vezet, amely a nyelv megjelenésének és a Természetes Pedagógia révén elsajátításának biológiai társas kerete. Az egykor volt biológiai-társadalmi szembeállítás mára kifinomult, elkülönítve a társast és a társadalmit, és ezzel számos emberi kognitív különlegességét a társas intelligencia biológiai formálódásához kapcsolja.

Szabó Zoltán (Yale University, Filozófia Tanszék)

Propozíció a Port-Royal logikában

Frege nyelvfilozófiájának egyik fontos vonása, hogy különbséget tesz a (kijelentő) mondatok tartalma (propozíció) és e tartalom elfogadása (ítélet) között. A Port Royal logikában ilyen distinkcióval nem találkozunk: Arnauld és Nicole szerint egy mondat tartalma nem más mint az az ítélet, mellyel a mondat szubjektumáról a mondat predikátumát állítjuk vagy tagadjuk. Pedig a fregei distinkció nélkülözhetetlennek tűnik: attól hogy egy mondat egy másik mondat részeként jelenik meg, tartalma még ugyanaz marad, viszont a hosszabb mondat elfogadása nem vonja maga után a rövidebb mondat elfogadását. (Például attól, hogy elfogadom, hogy derült az ég vagy esik az eső, vagy hogy Péter azt hiszi, hogy derült az ég, még nem biztos, hogy elfogadom, hogy derült az ég.) Előadásom célja annak bemutatása, hogy a Port-Royal logika meglepően jól kerüli meg e látszólag megkerülhetetlen fregei distinkciót (és hogy a propozíciók ítéletekkel való azonosításának vannak filozófiai gyümölcssei).

Szalai Miklós (ELTE BTK Filozófia Intézet)

Kelemen János a „Marx Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája” c. művéről

Kelemen János oly sok egyéb terület mellett Marx Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája c. írásával is foglalkozott. Az írást - mai ismereteink fényében - máshogyan értékelte, mint a klasszikus marxista hagyomány, mert hiszen ma már ismerjük III. Napóleon történelmi jelentőségét, érdemeit. De Kelemen a "Brumaire"-ről megjelent

Írásaiban érzékeltette, hogy Marx írása úttörő jelentőségű a politika szociológiája, a történelmi magyarázatok logikája szempontjából. Allin Cottrell "Social Classes in Marxist Theory" c. Brumaire-elemzése segítségével felvázolom és megvitatom az államhatalom és a társadalmi osztályok közötti dialektikus kapcsolat marxi elemzését. Majd végül kitérek arra, hogy a "Brumaire 18..." elmélete az állam szerepéről alkalmazható a "létező szocializmus" leírására-magyarázatára is.

Takács Ádám (ELTE BTK Történeti Intézet)

Kelemen János marxizmusa

Az előadás arra vállalkozik, hogy áttekintse azokat a filozófiai területeket és kérdéseket, amelyek alkalmat adnak Kelemen János Marx képének rekonstruálására. Ilyen terület a 60-70-es évek francia strukturalista filozófiája, a nyelv marxista megközelítésének kérdései, az olasz marxista filozófia hagyományai. Ezek áttekintését kiegészítve *A tudat és megismerés* kötet (1978) és *A marxista – leninista filozófiai alapjai* című egyetemi jegyzet (1979) egyes téziseinek vizsgálatával, amellel érvelek majd, hogy szemben a marxizmus – Márkus György által bevezetett – „terjedelmi” és „kritikai” felosztásával, Kelemen Jánosnál a marxizmus „használati” felfogása vált uralkodóvá.

Tózsér János (Filozófiai Intézet, HUN–REN (MTA) BTK)

Fejlődés a filozófiában – pesszimizmus vs. optimizmus

Ahogy a filozófia számos más területén, úgy abban a kérdésben is permanens nézetkülönbség uralkodik, hogy *hogyan értékeljük* a filozófia episztemikus teljesítményét. Egyesek szerint a kép sötét: nem fejlődött a filozófia, vagy ha fejlődött is, e fejlődés jelentéktelen – még ha van is fejlődés, az kisebb, mint szeretnénk volna, szerényebb, mint a természettudományokban. Mások szerint nem sötét a kép: fejlődött a filozófia, és jelentős mértékben fejlődött, sokkal többet tudunk, mint korábban – mi több, tekintve a filozófiai kérdések nehézségét, nincs szégyenkezni való a természettudományok teljesítménye láttán.

Csakhogy, számos más filozófiai kérdéssel szemben, melyek kapcsán ugyan permanens disszenzus uralkodik, ám a frontok világosak (jól látjuk a rivális elméletek cost-benefit egyenleteit), a „fejlődik-e a filozófia?” körüli nézetkülönbség távolról sem transzparens. A vita dialektikája a következőképpen fest (némi túlzással persze). Pesszimista: „ez és ez a filozófiai fejlődés *szükséges* feltétele, ám e feltétel nem teljesül, így nincs fejlődés (nem elég nagy a fejlődés)”. Optimista: „ez és ez a filozófiai fejlődés *elégleges* feltétele, e feltétel szemmel láthatóan teljesül, így van fejlődés (elég nagy a fejlődés)”.

Előadásomban szeretném tisztázni a frontokat – legalábbis hozzájárulni, hogy tisztábban lássunk. Először elmondom a javaslatomat, hogy mit értsünk metafizikai pesszimizmuson: hogy áll össze fogalmilag és milyen egyéb hitek melletti elköteleződéssel jár együtt. Ezt követően szeretnék rámutatni a pesszimista kép sarkalatos pontjaira, melyek igazságán vagy hamisságán áll vagy bukik a pesszimizmus.

Zvolenszky Zsófia (ELTE BTK Filozófia Intézet, Logika Tanszék), **Márton Miklós** (ELTE ÁJK Jog- és Társadalomelméleti Tanszék), **Bárány Tibor** (BME Szociológia és Kommunikáció Tanszék)

Searle, Kripke, Grice: Három kötet keres fordító-szerkesztőt

Herbert Paul Grice esszékötetének magyar kiadásáról – *Tanulmányok a szavak életéről* (Gondolat Kiadó, 1989/2011) –, így írt Kelemen János: „Grice könyve a fordítóknak, a szerkesztőknek (Bárány Tibor, Márton Miklós) és nem utolsósorban a kitűnően eligazító utószó szerzőjének (Zvolenszky Zsófia) köszönhetően magyar könyv lett. Mondhatnám, a magyar filozófia terméke, hiszen ennek a rendkívül felkészült, korábbi munkákon edződött csapatnak a mostani teljesítménye is egy szélesebb, komoly szellemiségű szakmai közeg meglétét feltételezi.” (Kelemen János: „Oxfordi dialektika – Athéni dialektika.” Könyvkritika, *Élet és Irodalom* 55/23, 2011. június 10.)

xMiért volt fontos Jimmynek, és miért fontos úgy általában egy „magyar könyv”, milyen szempontok mentén alakítható úgy a fordítás, az értelmezési apparátus, hogy egyetemi oktatásban tananyagként jól használhatóvá váljék? E kérdéseket járjuk körbe csapatosan, korábbi közös munkáink, – John Searle: *Beszédaktusok* (Gondolat, 1969/2009), és Saul Kripke: *Megnevezés és szükségesszerűség* (Akadémiai, 1980/2007), kritikai kiadás – tükrében is. Felvázoljuk azt is, hogy e három kötet hogyan, mennyiben jelentett előrelépést az analitikus nyelvfilozófiában; és magyar megjelenésük milyen helyet töltött be a magyar oktatásban, későbbi kutatásainkban. Továbbá kitérünk arra is, hogyan kapcsolódott e kötetek megjelenése a néhány évvel korábban napvilágot látott első magyar nyelvű átfogó nyelvfilozófia-tankönyvhöz: Farkas Katalin—Kelemen János: *Nyelvfilozófia* (Aron, 2002) c. kötetéhez mint szekunder irodalmi tananyaghoz.